

REPUBLIKA SLOVENIJA
USTAVNO SODIŠČE

Številka: Up-120/97

Datum: 18. 3. 1999

ODLOČBA

Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi B. K. iz V. N., ki ga zastopa M. M. P., odvetnik na P. na seji dne 18. marca 1999

o d l o č i l o :

1. Ustavna pritožba zoper sodbo Vrhovnega sodišča št. IV Ips 144/96-5 z dne 6. 2. 1997 v zvezi z odločbo Republiškega senata za prekrške št. Pp-1971/96 z dne 6. 9. 1996 in odločbo Sodnika za prekrške v Ormožu št. P 404/96 z dne 20. 3. 1996 se zavrne.
2. Člena 79 in 113 Zakona o prekrških (Uradni list SRS, št. 25/83, 36/83 - popr., 42/85, 47/87, 5/90 in Uradni list RS, št. 10/91, 13/93, 66/93, 39/96, 61/96 - odl. US, 35/97, 73/97 - odl. US in 87/97) nista v neskladju z Ustavo.
3. Pritožnik sam nosi svoje stroške postopka.

O b r a z l o ž i t e v

A.

1. Pritožnik je bil v postopku o prekršku kaznovan z denarno kaznijo 400000 tolarjev, ker je opravljal dejavnost, ne da bi jo priglasi pri pristojnem organu (573. člen v zvezi s 75. členom Zakona o gospodarskih družbah, Uradni list RS, št. 30/93 - v nadaljevanju: ZGD). Pritožnik meni, da so mu z odločbo Vrhovnega sodišča kršene pravice:

- iz 25. člena Ustave (pravica do pravnega sredstva) - Vrhovno sodišče naj bi se s trditvijo, da je pritožnik opravljal dejavnost do 5. 10. 1994, sprenevedalo; pritožnik naj bi namreč trdil, da dejavnosti v času veljavnosti ZGD oziroma do navedenega dne ni opravljal;

- iz 28. člena Ustave (načelo zakonitosti v kazenskem pravu) - pritožnik trdi, da ni dokazano, da je prepovedano dejavnost opravljal v času veljavnosti ZGD; s tem naj bi bil kaznovan za dejanje, ki je bilo kot kaznivo določeno šele po njegovi storitvi;

- iz 29. člena Ustave (pravna jamstva v kazenskem postopku) - v postopku naj bi mu ne bili zagotovljeni pravica, da se brani z zagovornikom, in pravica do izvajanja dokazov v njegovo korist.

Pritožnik predlaga razveljavitev sodbe in vrnitev zadeve Vrhovnemu sodišču v novo odločanje. Priglasi je stroške postopka v višini 86674,50 tolarjev. Naknadno je predlagal začasno zadržanje izpodbijanega akta, ker naj bi bilo s plačilom denarne kazni ogroženo preživljanje njegove družine z dvema mladoletnima otrokoma.

2. S sklepom z dne 21. 5. 1997 je senat Ustavnega sodišča ustavno pritožbo sprejel v obravnavo in zadržal izvršitev izpodbijanih odločb.

3. Vrhovno sodišče je v odgovoru na ustavno pritožbo navedlo, da je o vseh pritožnikovih navedbah že zavzelo stališče v odločbi, s katero je odločilo o zahtevi za sodno varstvo. Sodnik za prekrške v Ormožu je navedel, da je bil pritožnik na zaslišanju v postopku o prekršku poučen v smislu prvega

odstavka 113. člena Zakona o prekrških (v nadaljevanju: ZP) in da pravni pouk zaradi pomanjkljivosti obrazca zapisnika le protokoliran ni bil.

Pritožnik naj bi na zaslišanju ne navedel, da želi sodelovanje zagovornika, o pravici do zagovornika pa naj bi ne bil poučen, ker ZP takih določil, kot jih ima Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94, 25/96 - odl. US, 39/96 - odl. US, 5/98 - odl. US in 72/98 - ZKP), ne vsebuje.

4. V postopku obravnavanja ustavne pritožbe se je postavilo vprašanje skladnosti ZP z Ustavo, ker ne določa, da je organ, ki odloča v postopku o prekršku, dolžan obdolženca poučiti o pravici do zagovornika. Ustavno sodišče je dne 23. 9. 1998 sklenilo, da na podlagi 59. člena v zvezi s 30. členom Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 15/94 - v nadaljevanju: ZUstS) začne postopek za oceno ustavnosti 79. člena in 113. člena ZP. O tem je seznanilo Državni zbor in mu dalo možnost, da se v določenem roku o spornem vprašanju izjavi.

5. Državni zbor meni, da določbi nista v neskladju niti z Ustavo niti z mednarodnimi pogodbami. Določba 29. člena Ustave naj bi pravico do obrambe z zagovornikom zagotavljala osebam, ki so obdolžene kaznivega dejanja. Podobno naj bi tudi določbi 14. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (Uradni list SFRJ, št. 7/71 - v nadaljevanju: Pakt) in 6. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 7/94 - v nadaljevanju: EKČP) omenjeno pravico zagotavljali le v postopkih, ko je kdo obtožen kaznivega dejanja. Postopek o prekršku naj bi se razlikoval od kazenskega postopka. Posegi v obdolženčeve pravice naj bi bili mnogo manjši kot v kazenskem postopku; postopek naj bi ne bil kontradiktoren, ampak naj bi sodnik za prekrške le ugotavljal, ali je obdolženec storil prekršek, in - v primeru, da ga je - to osebo kaznoval. Zaradi teh razlik v postopku naj bi ne bilo nujno potrebno, da ima obdolženec v postopku o prekršku zagovornika, mora pa imeti tako možnost. Če sodnik za prekrške oceni, da je potrebno, lahko obdolženca na podlagi 58. člena ZP o tej pravici tudi pouči.

B. - I.

6. Kršitev pravice do pravnega sredstva (25. člen Ustave) ni podana. Po ustaljeni ustavnosodni presoji ta določba več od pritožbe ne zagotavlja (npr. sklep št. Up-11/94 z dne 15. 2. 1995 - OdlUS IV, 140). Pritožbo je pritožnik vložil; pristojni organ je o njej tudi odločil.

7. Prav tako ni utemeljen pritožnikov očitke glede kršitve načela zakonitosti iz prvega odstavka 28. člena Ustave. Prvi odstavek 28. člena Ustave določa, da ne sme biti nihče kaznovan za dejanje, za katero ni zakon določil, da je kaznivo, in ni zanj predpisal kazni, še preden je bilo dejanje storjeno.

Določba med drugim pomeni, da morajo biti v opisu dejanja, očitane pritožniku, vsebovani vsi znaki kaznivega dejanja, ki jih določa zakon. Vsebina pritožnikovega očitka pa ni v tem.

Pritožnik ne zatrjuje, da bi v opisu prekrška manjkalo kateri izmed znakov prekrška po 2. točki 573. člena ZGD. Izpodbija pravilnost ugotovitev sodišča o obstoju vseh znakov očitane pritožni prekrška. To pa je stvar dokazne presoje. Ker že zaradi tega ne gre za kršitev 28. člena Ustave, ni bilo potrebno odločiti o tem, ali ta določba Ustave velja tudi za prekrške.

8. Nadaljnja pritožnikova očitka se nanašata na dve pravici, ki ju 29. člen Ustave zagotavlja obdolžencem v kazenskem postopku. Gre za pravico do izvajanja dokazov v korist obdolženca (tretja alineja 29. člena Ustave) in za pravico do zagovornika (druga alineja 29. člena Ustave). Ker 29. člen Ustave izrecno govori o kazenskem postopku, izpodbijane odločbe pa so bile izdane v postopku o prekršku, je bilo treba pred presojo o tem, ali sta bili navedeni pravici v pritožnikovem primeru kršeni, najprej odločiti, ali je 29. člen v njegovi zadevi uporabljiva.

9. Ustavno sodišče je že zavzelo stališče (sklep št. U-I-345/98 z dne 19. 11. 1998), da je določba 29. člena Ustave specialna v razmerju do pravic iz 22. člena (enako varstvo pravic) in iz 23. člena Ustave (pravica do sodnega varstva). Določba 29. člena Ustave našteva minimalne pravice, ki gredo obdolžencu v kazenskem postopku in katerih namen je, da mu zagotovijo pošteno sojenje pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem ("fair trial" oziroma v jeziku Pakta in EKČP "fair hearing").[1] Za pošteno sojenje je bistveno, da ima oseba, katere pravice, dolžnosti ali pravni interesi so predmet

sodnega postopka, ustrezne in zadostne možnosti, da zavzame stališče tako glede dejanskih kot glede pravnih vidikov zadeve, in da v razmerju do nasprotne stranke ni zapostavljena. Pravica do izvajanja dokazov v korist obdolženca je analogna pravici stranke v civilnem in v upravnem postopku, da predlaga dokaze in se opredeli do dokaznih predlogov nasprotne stranke ter do rezultatov dokazovanja.

Pravica obdolženca, da se brani sam ali z zagovornikom, pa služi zagotovitvi ustreznih in zadostnih možnosti, da se izjavi glede dejanskih in pravnih vidikov obtožbe zoper njega. Zagovornik je obdolženčeva pomoč pri oporekanju stališčem, ki jih zagovarja obtožba, pri navajanju dejstev, ki govorijo bodisi za oprostitev bodisi za drugačno pravno kvalifikacijo, in pri predlaganju dokazov za oboje. Sposobnost samega obdolženca, da se brani, je namreč odvisna od več okoliščin. Teža obtožbe je lahko različna. Enako velja za zapletenost in kompleksnost zadeve tako v dejanskem kot v pravnem pogledu. Nadalje je pomembna vrsta osebnih okoliščin na strani obdolženca: izobrazba, okolje, iz katerega izhaja, starost, premoženjske razmere ipd. Zanimljivo pa ni niti dejstvo, da je oseba v kazenskem postopku. Že to dejstvo samo po sebi lahko bistveno ovira obdolženčevo sposobnost, da se brani zoper očitke obtožbe in uveljavlja svoje pravice. Člen 29 Ustave zato postavlja domnevo, da lahko šele možnost obrambe z zagovornikom v kazenskem postopku naredi pravico do poštenega sojenja oziroma pravico do obrambe dejansko učinkovito. Pravna pomoč zagovornika nevtralizira okoliščine, ki zmanjšujejo sposobnost obdolženca, da oporeka obtožbi; še posebej pa zagotavlja "enakost orožij" v razmerju do nasprotne strani v kazenskem postopku. Na ta način ima obdolženec možnost, da se zoper obtožbo brani s pomočjo osebe, ki je enako prava veščica kot sestavljalec obtožbe.

10. Kazenskopravna teorija uvršča prekrške med kazniva ravnanja. V primerjavi s kaznivimi dejanji gre vsaj praviloma za lažje kršitve z manjšimi posledicami tako za varovane dobrine kot za storilca.[2] Tako stališče teorije potrjujeta veljavna ZP in Kazenski zakonik Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 63/98 - v nadaljevanju: KZ). Iz 2. člena KZ izhaja, da se s sankcioniranjem ravnanj, ki jih zakon določa za kazniva dejanja, varujejo človek in druge temeljne vrednote; prekršek pa je v 7. členu ZP opredeljen kot s predpisom določena kršitev javnega reda. Podobna je primerjava v teži sankcij. Medtem ko sta za kazniva dejanja predpisani zaporna kazen, daljša od petnajstih dni, ali denarna kazen (34. člen KZ in naslednji), je pri prekrških najdaljša zaporna kazen šestdeset dni, denarna kazen pa se v primeru neizterljivosti ne sme spremeniti v zapor, daljši od tridesetih dni (25. do 29. člen ZP). ZP ne pozna instituta, analognega pravnim posledicam obsodbe, niti ne ureja kazenske evidence, kakršno določa KZ. Vendar pa je tudi sankcija za prekršek po svoji naravi kazen: namenjena je resocializaciji storilca in preprečevanju kršitev (drugi odstavek 4. člena in 24. člen ZP). Ne samo izrek zaporne, ampak tudi izrek denarne kazni, lahko pomeni posledični odvzem prostosti. Poleg tega tudi denarna kazen lahko znatno prizadene premoženjsko sfero kaznovane osebe. Prav v pritožnikovem primeru je spodnja meja denarne kazni, predpisane za prekršek, 400000 tolarjev, splošna zgornja meja, ki po zadnji spremembi ZP velja za zasebnika, pa je 10000000 tolarjev. Vse to utemeljuje sklep, da morajo biti tudi obdolžencu v postopku o prekršku zagotovljena temeljna jamstva poštenega postopka, da pa je raven zagotovljenih pravic lahko v primeru lažjih kršitev z manj hudimi posledicami za kaznovano osebo nižja od tiste, ki je zagotovljena v kazenskem postopku. Bistveno je, da so obdolžencu dane ustrezne in zadostne možnosti, da zavzame stališče tako glede dejanskih kot glede pravnih vidikov nanj naslovljenega očitka. Kriterij za presojo, ali je bil obdolžencu v postopku o prekršku zagotovljen pošten postopek, je torej jamstvo enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave v povezavi z določbo 29. člena Ustave o pravnih jamstvih v kazenskem postopku.

11. Pritožnikov očitek glede kršitve pravice do izvajanja dokazov ni utemeljen. Ta pravica naj bi mu bila kršena zato, ker naj bi se njegova izjava, da se strinja z vsebino predloga, nanašala le na njegovo ravnanje pred uveljavitvijo ZGD (ko dejanje še ni bilo določeno kot prekršek), ne pa tudi na obdobje po njegovi uveljavitvi. Že v odločbi št. Up-34/93 z dne 8. 6. 1995 (OdlUS IV, 129) je Ustavno sodišče navedlo merila za presojo kršitve pravic do izvajanja dokazov v obdolženčevo korist. Zavzelo je stališče, da sodišče glede na načelo proste dokazne presoje samo odloča o tem, katere dokaze bo izvedlo in kako bo presojalo njihovo verodostojnost. To, s čimer pritožnik utemeljuje kršitev ustavne pravice, predstavlja prav presojo izvedenih dokazov. Presoja ni nerazumna in brez podlage v izvedenih dokazih. Za kršitev 22. člena v zvezi s tretjo alineo 29. člena Ustave torej ne gre.

12. Prav tako ni utemeljen pritožnikov očitek, da mu pošten postopek ni bil zagotovljen zaradi opustitve pouka o pravici do zagovornika (druga alineja 29. člena v zvezi z 22. členom Ustave). Res je, da je pravica do zagovornika učinkovito zagotovljena le, če je prizadeta oseba v konkretnem postopku o tej pravici poučena. Za razlago, da pravica do zagovornika iz druge alineje 29. člena Ustave vključuje pravico biti poučen o tej svoji pravici, govori tudi določba d točke tretjega odstavka 14. člena Pakta, ki med pravicami obdolženca, povezanimi z zagovornikom, pravico do pouka izrecno našteva. Vendar pa pritožnik niti ne zatrjuje, da bi se zaradi tega, ker za pravico do zagovornika ni vedel in si ga zato v postopku na prvi in na drugi stopnji ni vzel, ne mogel uspešno braniti. Dvom glede tega, da se je pritožnik mogel uspešno braniti sam, pa tudi iz drugih pritožnikovih navedb in gradiva iz spisa o postopku o prekršku, ki je bilo predloženo v postopku ustavne pritožbe, ne izhaja. Zadeva niti v dejanskem niti v pravnem pogledu ni zapletena. Prav tako niso izkazane druge okoliščine, ki bi utemeljevale sklep, da pritožniku ni bila zagotovljena možnost učinkovite obrambe.

13. Ker zatrjevane kršitve ustavnih pravic niso podane, je Ustavno sodišče ustavno pritožbo kot neutemeljeno zavrnilo.

14. Pobudnikov pooblaščenec je zahteval povračilo stroškov zastopanja po odvetniški tarifi. V postopku pred Ustavnim sodiščem nosi vsak udeleženec svoje stroške, če Ustavno sodišče ne odloči drugače (prvi odstavek 34. člena ZUstS). Za tako, drugačno odločitev bi morali obstajati posebni razlogi, ki pa jih pobudnikov pooblaščenec ne navaja.

B. - II.

15. ZP ne vsebuje izrecne določbe, po kateri bi bil organ, ki vodi postopek o prekršku, dolžan obdolženca poučiti o pravici vzeti si med postopkom zagovornika. Člen 79, umeščen v poglavje o obdolžencu in njegovi obrambi, govori le o pravici, da si vzame zagovornika; 113. člen, ki predpisuje, o čem je organ, ki vodi postopek o prekršku, dolžan obdolženca pred zaslišanjem oziroma med njim poučiti, pa zagovornika ne omenja.

16. Sodnik je pri odločanju po določbi 125. člena Ustave vezan na Ustavo in zakon; po določbi prvega odstavka 15. člena Ustave se človekove pravice in temeljne svoboščine uresničujejo neposredno na podlagi Ustave. Če sodnik meni, da je zakonska določba, ki jo mora uporabiti v konkretnem primeru, oziroma na podlagi katere mora postopati v konkretnem primeru, protiustavna, mora prekiniti postopek in začeti postopek pred Ustavnim sodiščem (156. člen Ustave). Sicer pa mora ravnati v skladu z zakonom, vendar nobene zakonske določbe ne sme uporabljati ali razlagati tako, da bi s tem kršil ustavne pravice strank v postopku.

17. Pravica obdolženca v postopku je, da se brani. Kot je bilo že zgoraj navedeno, to pomeni, da mora imeti možnost oporekati dejstvom, na katerih temelji očitek o storitvi prekrška, navajati dejstva in okoliščine, ki govorijo bodisi za oprostitev bodisi za drugačno pravno kvalifikacijo, in predlagati dokaze v potrditev svojih navedb. Funkcija zagovornika v postopku je, da obdolžencu pri obrambi pomaga. Ker gre v postopku o prekršku praviloma za lažje kršitve, ki imajo manjše posledice in so lažje dokazljive, ni mogoče reči, da se obdolženec sam ne more učinkovito braniti. Dejstvo, da ni bil poučen o pravici do zagovornika, samo po sebi še ne pomeni, da mu ni bil zagotovljen pošten postopek. Ne glede na to pa lahko obdolžencu različne okoliščine preprečujejo, da bi se učinkovito branil sam. To so lahko na primer zapletenost zadeve v pravnem ali v dejanskem pogledu ali osebne okoliščine na strani obdolženca. Da bi bil obdolženec v teh primerih deležen poštenega postopka, ki mu ga zagotavlja določba 22. člena v zvezi z 29. členom Ustave, ga je organ, ki vodi postopek o prekršku, dolžan poučiti o pravici, da si vzame zagovornika. Določbe ZP mu tega ne preprečujejo. Še več: po drugem odstavku 58. člena ZP je organ, ki vodi postopek o prekršku, dolžan poskrbeti, da nevednost ali nepoučenost obdolženca ni v škodo pravicam, ki mu gredo v postopku. Določbi 79. in 113. člena ZP po navedenem nista v neskladju z 22. členom v zvezi z 29. členom Ustave. Presoja tega, ali je v neskladju z Ustavo posamična odločitev organa, ki vodi postopek o prekršku, pa je predmet postopka s pravnimi sredstvi. Dvomu o tem, ali je konkreten primer tak, ki terja pouk o pravici do zagovornika, se organ, ki vodi postopek o prekršku, lahko izogne tako, da o tej pravici pouči vsakega obdolženca. Če ga na to pravico opozori v vabilu na zaslihanje, tak pouk niti ni povezan z dodatnimi stroški niti ne bo povzročil zamude v postopku. Hkrati pa bi taka praksa znatno prispevala k zgledni ravni pravice do obrambe v postopku o prekršku.

C.

18. Ustavno sodišče je to odločbo sprejelo na podlagi 30. člena, 34. člena in prvega ter drugega odstavka 59. člena ZUstS v sestavi: predsednik Franc Testen ter sodnice in sodniki dr. Janez Čebulj, dr. Zvonko Fišer, dr. Miroslava Geč - Korošec, Lojze Janko, Milojka Modrijan, dr. Mirjam Škrk, dr. Lojze Ude in dr. Dragica Wedam Lukič. Odločbo je sprejelo z osmimi glasovi proti enemu. Proti je glasoval sodnik Ude, ki je dal odklonilno ločeno mnenje.

P r e d s e d n i k :
Franc Testen

Opombi:

[1]Ta element poštenega sojenja - pravica do sojenja pred neodvisnim, nepristranskim in zakonitim sodnikom brez nepotrebnega odlašanja - za obravnavano zadevo ni pomemben in zato v nadaljevanju odločbe ni več omenjen.

[2]Glej npr. Bavcon, Šelih, Kazensko pravo, Splošni del, ČZ Uradni list SR Slovenije, Ljubljana, 1987, str. 19 in naslednje.